

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Udrag fra Seks komedier

Citation: Holberg, Ludvig: "Seks komedier", i Holberg, Ludvig: *Seks komedier*, udg. af Jens Kr. Andersen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1994, s. 478.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg14val-shoot-idm139796476360176/facsimile.pdf> (tilgået 18. juli 2024)

Anvendt udgave: Seks komedier

Ophavsret: Udgiver har den fulde ophavsret.

Dog kan værket gengives i det omfang som det følger af ophavsretsretlige undtagelser om citat, kopiering til privat brug mv. Desuden kan der ske kopiering til undervisningsbrug mv. i det omfang som det følger af aftaler indgået med Copydan og tilsvarende institutioner.

Nogle af værkerne i Arkiv for Dansk Litteratur er dog helt fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit.

Du kan finde hvilke værker fra Arkiv for Dansk Litteratur som er frie i [denne liste](#). Har du spørgsmål til benyttelsen af et værk, kan du kontakte udgiver: [Det Danske Sprog- og Litteraturselskab](#)

ingen Komedie. Det er en Tragedie, [...] En Underkuelsens og Drukkenskabens Tragedie [...] Saa meget stærkere er Mislyden, fordi Holberg trods al den Alvor, der er i dette Stykke, altfor meget har brugt sin Jeppe til at gøre Grin med. [...] Hvor ynkelige er ikke de Slutningsord, som han lader Baronens sige [...] Holberg er gaaet uden om; han vilde have sagt til Adelen, Herremændene: der kan I se, saadanne ynkelige Skabninger er Bønderne, fordi I har udsuget og undertrykt dem. Men saaledes kunde man ikke sige i de Tider; han har i alt Fald ikke gjort det [...] Hvad opnaaede han ved at gaa uden om? Han opnaaede at slippe for Ubehageligheder, men han opnaaede ogsaa det, at hans Stykke blev misforstaaet, at man lo ad det i Stedet for at græde» (*Horsens Folkeblad*, 9. mrs. 1886, p. 2, sp. 4).

Højdepunktet af patetisk »forsvar« for Jeppe nås af grundtvigianeren og højskolemanden Rudolf Schmidt (1836-1899). Også han indskærper, at man »fremfor Alt ikke [må] benytte den Forklaring, som Holberg i Baronens Epilog har givet til sit Arbejde« – den er »i afgjort Modstrid med Stykkets virkelige Indhold. [...] De vil paa Forhaand indse, at det vilde være stygt og ondt, om Holberg havde holdt denne Trældommens Søn frem for at gøre ham til Gjenstand for Spot og daarlige Morskab [...] Rent ud sagt: Jeppe er en Mand med et stort Hjertelag, en ridderlig Skikkelse, en ædelmodig Natur, som bærer en Troubadour-Harpe i sit Bryst; men Klangens er unægtelig ikke den, som møder os i Romandigtningen.« (*For Ide og Virkelighed*, 1873, pp. 335, 340-42).

En vis dobbeltholdning kan iagttages hos kritikeren Edvard Brandes (1847-1931), Georgs bror. På den ene side deler han de nævnte forgængeres syn på modsætningen mellem morale og komedie: »Slutningsverset er absolut aristokratisk-konservativt, men selve Komediens Anlæg synes os nu demokratisk revolutionært« (*Dansk Skuespilkunst. Portrætsudier*, Kbh. 1880, p. 307), skriver han i et essay om Phister i 1880. I en jubilæumsartikel fire år senere omtaler han »Baronens Slutningstråde som mangehaande Hensyn maaske paatvang Digteren« (*Politiken*, 3. dec. 1884, p. 1, sp. 6). På den anden side: Da Phisters tragiske Jeppe efter Edvard Brandes' mening næppe stemmer med Holbergs idé, kunne han tænke sig en naturalistisk opfattelse af figuren, »efter hvilken han fremstilledes som hørende til Menneskehedens Bærme, usympatisk i Ydre og

Manerer, og ikke som godmodig, skikkelig og rar, men sløv til Dagligdags og despotisk i Rusen.» (*Dansk Skuespilkunst. Portrættstudier*, Kbh. 1880, p. 307f).

Holberg-forskeren C.W. Smith (*Om Holbergs Levnet og populære Skrifter*, 1858) og litteraturhistorikeren N.M. Petersen (1791-1862) havde allerede tidligere understreget, at Holberg udtrykte sin oprigtige mening i komediens morale, og at baronen fra Holbergs hånd ikke var »Andet end en munter og dannet Mand, der har Lyst til et psykologisk Experiment» (Smith, p. 175, jvf. N.M. Petersen: *Bidrag til den danske Litteraturs Historie* IV,2, Kbh. 1858, p. 628f) – uden at det dog foreløbig fik betydning for den almindelige opfattelse af komedien.

At det var dette synspunkt, der – historisk set – var det rigtige, dvs. det oprindelige, og at den positive opfattelse af Jeppe skyldtes senere tiders behov for omfortolkning – det blev først udførligt dokumenteret med antidemokraten Harald Niensens veloplagt polemiske bog *Holberg i Nutidsbelysning* fra 1923, som helt er viet behandlingen af dette spørgsmål. Derimod rummede Edvard Brandes' karakteristik af en naturalistisk Jeppe ingredienser, der – som vi har set ovenf. – foregreb nyere opførelses fortolkninger af figuren som rå revolutionær, omend disse mere viser den retfærdigt hævnende oprører – altså en fundamentalt *positiv* person – end Edvard Brandes' frastødende »menneskedyr».

Medens Rahbek med hensyn til *Jeppe* gjorde sig til talsmand for det oprindelige, Holberg'ske syn på komedien og dens hovedperson, er det modsatte tilfældet med hans omtale af Erasmus Montanus som »et godmodigt, men og [dvs. også] som et forstandigt ungt Menneske» (*Om Ludvig Holberg som Lystspildiger og om hans Lystspil* III, Kbh. 1817, p. 182). Hermed fjerner han sig fra Holberg og baner vejen for idealismens opfattelse af figuren, som rådede i første halvdel af 19. årh. Lad os se på tre fremtrædende skribenters behandling af Holbergs student:

Fru Gyllembourg tog komediens personkonstellation til mønster i sin samtidsroman *Montanus den Yngre* (1837), hvor Conrad, Erasmus' sidestykke, til alles tilfredshed optages i familiefirmaet, efter at en ideologisk konflikt med det borgerlige milieu er bilagt (Conrad er i Amerika blevet republikaner).